

PERSPEKTIVER FOR EN KOMMUNIKATIONSPOLITIK

af Ole Prehn

I løbet af 1970'erne har udviklingen inden for den såkaldte informations-teknologi og inden for mikroelektronikken påkaldt sig stadig større opmærksomhed i den offentlige debat. TV og radio har de sidste par år bragt en lang række af udsendelser, der på forskellig vis har behandlet dele af denne udvikling. Tilsvarende har vi det sidste år været vidne til en stigende politisk interesse for området i form af forskellige lovinitiativer.

Det er karakteristisk, at både den politiske debat og andre former for behandling af denne udvikling ikke har forsøgt at sammenfatte de perspektiver, der ligger i de tendenser, man på forskellige delområder iagt-tager.

Den teknologiske produktudvikling foregår med rivende hast, de enkelte komponenter bliver billigere og billigere samtidig med, at deres kapacitet stiger og stiger, og dette får naturligvis tendentielt konsekvenser for hele samfundets fremtidige kommunikationsstruktur.

I den følgende artikel tages der udgangspunkt i en række eksempler, der alle peger på, hvordan den teknologiske udvikling og den hermed forbundne industripolitik i virkeligheden samtidig er en omfattende kommunikations-politik både på globalt og på nationalt plan. Den internationale tekno-logiudvikling og den internationale konkurrence vil påvirke også danske forhold og i længden begrænse de politiske styringsmuligheder i Dan-mark, hvis der ikke snarest tages en række radikale initiativer.

Udgangspunktet for en kommunikationspolitik må være det enkelte indi-vids behov i forbindelse med en stadig udvikling af demokratiet gennem realiseringen af en materiel ytringsfrihed⁽¹⁾. Når man læser det føl-gende vil det på flere måder klart fremgå, at det ikke er dette grund-lag, udviklingen i øjeblikket har som udgangspunkt. Den teknologiske udvikling er betinget af helt andre hensyn og foregår i øjeblikket, under indtryk af den stigende konkurrence inden for informationstekno-logiområdet, hurtigt og med pludselige skift. Derfor præsenterer artik-len en lang række informationer, der godt kan virke forvirrende. Men

dette forhold afspejler faktisk virkeligheden. Udviklingen af informationsteknologi foregår nu og beskrivelsen henter derfor sine oplysninger i tidsskriftartikler, avisartikler og smånotitser, cf. litteraturlisten.

Det er dog fælles for de eksempler, der er udvalgt, at de alle belyser en samlet udvikling frem mod en ændring af den samfundsmæssige kommunikationsstruktur, og artiklen foretager en analyse af denne udviklingstendens for at tegne billedet af de perspektiver, der er en kommunikationspolitik udgangspunkt for til slut at diskutere en række krav til en demokratisk kommunikationspolitik.

1: "Informationssamfundet".

1.1. Informationssamfundet - floskel eller eufemisme?

I den almindelige politiske debat er begrebet "informationssamfundet" efterhånden blevet accepteret som betegnelsen for en ny udviklingsfase i de industrialiserede samfund - primært de kapitalistiske, dvs. Japan, USA og de vesteuropæiske lande.

Følgende figur over udviklingen inden for 4 hovederhvervsgrupper i USA i dette århundrede viser, hvordan industrien kort efter århundredeskiftet blev den største sektor i forhold til antallet af beskæftigede. Udviklingen viser senere, at mens industri og landbrug nu fulgtes nedad, steg beskæftigelsesandelen inden for informationsområdet, således at dette siden midten af 1950'erne har været det største beskæftigelsesområde i USA.

Figur 1. Udviklingen i arbejdsstyrkens sammensætning i USA.

(Fra Oettinger, A.G. 1980)

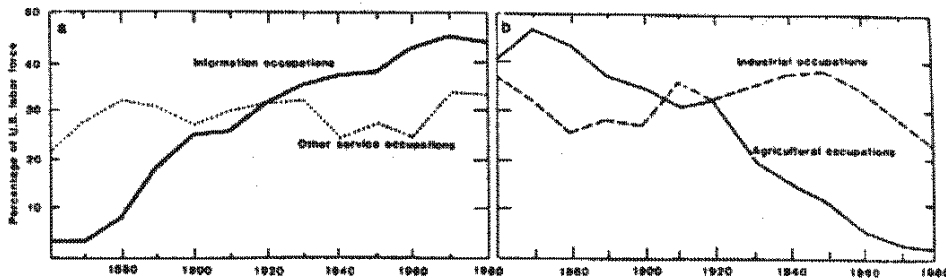

Fig. 3. Trends in the composition of the U.S. labor force. (a) Rising information occupations; (b) falling industrial and agricultural occupations. [From Porat (4)]

* formålsende eller forskønnende om beskrivning af noget man ikke ønsker at gøre sig ved dets rette navn.

Udviklingen viser, hvordan der i løbet af relativt få år er sket en afgørende ændring i udviklingen i beskæftigelsesmønstret. Behandlingen og befordringen af information samt besiddelsen af information i bredeste forstand er godt på vej til at være det primære inden for produktion og administration⁽²⁾.

Denne udvikling er baggrunden for at tale om et skift i samfundets indretning fra at være baseret på en række overvejende fysiske operationer til at bestå af overvejende symbolsk styrede processer. Begrebet informationssamfund er derfor både en floskel og en eufemisme: der er tale om radikale ændringer af samfundets processer, men det er naturligvis en floskel at kalde den ændring "informationssamfundet", al den stund udviklingen først og fremmest er betinget af behov for rationalisering af arbejdsprocesser og konkurrencen på nationale og internationale markeder. De samfund, der her er tale om, er fundamentalt kapitalistiske samfund og kun dette udgangspunkt kan danne en forståelse for udviklingsdynamikken og en mulig kommunikationspolitisk styring. Men samtidig er begrebet informationssamfund en eufemisme for meget radikale ændringer i en række kommunikationsstrukturer inden for såvel arbejds- som fritids-sfæren. En række af disse forhold vil blive behandlet senere. Generelt betragtet har det været karakteristisk for udviklingen af de kapitalistiske samfund, at netop perioder præget af recession eller krise har båret kimen til en følgende højkonjunktur i form af en række teknologiske innovationer, således at højkonjunkturperioder samtidig karakteriseres af en mere eller mindre udpræget ibrugtagning af nye teknologier og udrensning af gamle.

I en rapport fra en arbejdsgruppe under OECD med udviklingen af informations-, computer og kommunikationspolitiske overvejelser som arbejdsområde hedder det således, at:

...der er en stigende erkendelse af, at de øjeblikkelige økonomiske vanskeligheder ikke er af konjunktural karakter men snarere udtrykker udviklingen af en egentlig strukturændring inden for OECD-landene.

(Kimbel, D. 1977, p.369)

Det hedder videre, at det er udviklingen af informationsteknologien, der danner basis for den kommende økonomiske og sociale udvikling.

Informationsteknologiområdet satses der altså policy-mæssigt bevidst på i OECD og andre steder, ligesom området har stor prioritet investeringsmæssigt. Mens den kapitalistiske verden generelt er præget af stagnation inden for produktionen, er informationsteknologiområdet præget af en voldsom vækst. I en rapport fra kommissionen fra de europæiske fællesskaber (1979), som nærmere behandles nedenfor, antages det, at der inden for produktion af edb-systemerne finder en årlig vækst på 17% sted og inden for udviklingen af integrerede kredsløb (microprocessorer/chips)⁽³⁾ en vækst på hele 25% om året. En meget stor del af investeringerne i informationsteknologi går til udviklingen af basisteknologi - en meget omkostningskrævende produktudvikling, og efterhånden som teknologien forfines, stadig dyrere. Det vil fx. om få år være teknisk muligt at fremstille en chip med en million dele, men selv med en drastisk sænkning i omkostningerne pr. del vil udgiften let løbe op i 10 millioner dollars i design-udgifter. (cf. Robinson, A.L. 1980, p. 258).

Udviklingen af basisteknologi har derfor både i Japan og USA fået direkte tilskud fra statslige organer, hvor fx. det japanske ministerium for international handel og industri (MITI) har investeret 60 millioner pund fra 1976-79 i udviklingen af store integrerede kredsløb (Very large scale integration)⁽⁴⁾ og planlægger at investere et tilsvarende beløb i udviklingen af meget hurtige kredsløb (very high speed integrated circuits) (VHSI)⁽⁵⁾ som led i en samlet japansk plan for udviklinge af informationssamfundet (Plan for the information society) fra 1967. I USA foregår tilsvarende statslige investeringer, fx. på VHSI-området, hvor Pentagon foreløbig har investeret omkring 200 millioner pund.

Samtidig foregår der jo en betydelig indirekte offentlig støtte i og med at det offentlige aftager en meget stor del af de nye teknologier. I USA aftager det offentlige således 30% af den markedsførte informationsteknologi.

Specielt de meget voldsomme investeringer i Japan og USA påvirker verdensmarkedet på forskellig vis og gør den højtudviklede kapitalisme endnu mere allestedsnærværende end tidligere. Den 3. verden er explicit den i længden forventede aftager af en lang ræk-

ke af de udviklede produkter, der jo massefremstillet fremdeles falder i pris.

Udviklingen inden for informationsteknologien betyder derfor en ny offensiv i "den globale kapitalsubsumtion", der bl.a. forstærker den dominans, de kapitalistiske lande har på inden for nyhedsformidlingen, som i de senere år har nydt større og større skeptisk bevågenhed i den 3. verden. (cf. Many Voices, one world. Rapport fra McBride-kommissionen, UNESCO 1979).

1.2. EECs planer for informationssamfundet.

I en resolution vedtaget af Rådet for de Europæiske Fællesskaber den 11. september 1979 hedder det, at:

det er af helt afgørende betydning for udviklingen af den europæiske industri som helhed, at den nyeste teknologi for mikroelektronikkomponenter tages i anvendelse rettidigt,

afhængigheden af udenforstående leverandører af udstyr, materialer og teknologi på dette område kan forsinke lanceringen af nye produkter og bevirke, at store dele af den europæiske industri mister sin konkurrenceedygtighed. (Kommissionen for de Europæiske Fællesskaber, 1979, bilag - herefter KOM (79)).

I erkendelse af at EEC-området som det ene af de tre hovedområder på det internationale marked for informationsteknologi ligger bag efter, besluttede Rådet, at der skulle foretages et udredningsarbejde med henblik på at anbefale forskellige initiativer inden for EEC.

I rapporten herom (KOM (79)), "Det europæiske samfund og de nye informationsteknologier: et fællesskabsinitiativ", hedder det at mens USA og Japan udgør nationer med ensartet lovgivning, et ensartet marked etc. er der i vesteuropa tale om et opslittet og inhomogent marked. Dette anses for at være hovedårsagen til, at "Europa" er kommet bagud af dansen inden for informationsteknologiindustrien. På en række områder klarer de "europæiske" industrier sig acceptabelt, mens det specielt inden for fremstilling og udvikling af periiinformatik (dvs. forskelligt terminaludstyr o.l.), komponenter og informationsindustrien (dvs. oprettelse af databanker, datanet etc.) kniber. Det forudsættes, at de vesteuro-

pæriske lande i løbet af en overskuelig årrække skal have 30% af verdensmarkedet for ikke at miste "kontrollen med hele "telematik-kæden" (ibid. p. 8)

For at nå dette mål konkluderes det, at:

Rent nationale strategier har været nyttige, men har ikke kunnet løfte vore virksomheder op på verdensmarkedsniveau. De europæiske staters ressourcer og markeder kan ikke længere stå mål med denne teknologiske revolution. (...) på et område, der er så kompliceret med hensyn til teknologiske, kommercielle, økonomiske, sociale, lovgivningsmæssige og finansielle aspekter, kan valget af denne større dimension, som Fællesskabet er, kun gøres inden for en helhedsstrategi, hvis man ikke vil risikere at blive ineffektiv. (ibid. pp. 9-10)

Den komplicerede teknologi kræver altså, at man forlader nationalstatsniveauet til fordel for overnationaliteten finansielt såvel som lovgivningsmæssigt, hvis ikke de "europæiske" lande i sidste ende vil se beslutningsautonomien med hensyn til en række offentlige og private problemer beskåret (ibid.)

I rapporten slås det fast, at man skal udnytte "det kontinentale marked", som EEC udgør, mere effektivt. Dette skal ske ved at fremme og koordinere de offentlige indkøb (indirekte tilskud). For at opfylde dette mål, må EECs "normative beføjelser" anvendes, så en ensartet udbygning sikres. Således vil der:

...i de kommende år vise sig en enestående lejlighed til at opstille den harmoniserede, grundlæggende infrastruktur for den nye informationstidsalder, når samtlige post- og telegrafvæsener udvikler integrerede net med digital transmission og kommutation, hvilket giver mulighed for en række nye tjenesteydelser. (ibid. p. 20)

Der sigtes altså eksplicit mod et fælleseuropæisk integreret net, cf. nedenfor. For at sikre oprettelsen af dette, opstilles en række tidsfrister, hvor det bl.a. henstilles, at de nationale administrationer fra 1985 udelukkende indkøber udstyr baseret på digital transmission. Udviklingen af integrerede net skal ses som led i et større projekt med henblik på at øge den samlede kapacitet på det "europæiske" informationsmarked, der igen anses som værende grundlaget for at fremme den "europæiske" industri på verdensmarkedet.

Det er derfor vigtigt, hedder det p. 24, at man fjerner eventuelle

hindringer af lovgivningsmæssig og psykologisk karakter for en uforstyrret udvikling af markedet. Fx. skal investeringsmulighederne i den private sektor lettes, ligesom udviklingen af den omtalte, meget omkostningskrævende udvikling af basisteknologi skal hjælpes direkte (gennem tilskud) såvel som indirekte (gennem bestilling af udstyr).

Idet målet for den europæiske udvikling er et integreret netværk, hører det europæiske rumfartssamarbejde naturligt med i planerne, og rapporten foreslår da også en koordinering af initiativerne i the European Space Agency, (ESA) og de øvrige på informationsteknologiområdet.

ESAs planer er i 1981/82 at opsende den første operationelle kommunikationssatellit (European Communication Satellite (ECS), der skal kunne anvendes til forskellige telekommunikative formål. ECS-programmet, der består af 2 satellitter, skal ifølge planen følges af en H-Sat, planlagt opskudt i 1982. H-Sat'en skal anvendes til direkte transmission af tv til det europæiske område, og det hedder i rapporten, at man må forudse en stadig mindre andel af frekvensområdet for kommunikationssatellitter allokeret til de vesteuropæiske lande i takt med den 3. verdens stigende behov og selvbevidsthed. Overnationalitet på satellitområdet er derfor, tilsvarende for andre områder, fremtiden.

Der hersker dog nogen tvivl om disse satellitplaner, der foreløbig er forsinket pga. problemer med den europæisk udviklede løfteraket "Ariane", fordi udviklingen af digitale net via kabler prismæssigt synes at kunne konkurrere med satellitbefordrede kanaler samtidig med, at de nye net vil kunne transmittere data med en konkurrencedygtig hastighed på 64kbit. (6)

Inden for ESA er der i øjeblikket ikke enighed om, hvordan midlerne i budgetterne skal anvendes, og specielt hvad angår satellitter er meningerne delte, England mener, at ESA skal bruge mange ressourcer på at udvikle en kæmpe kommunikationssatellit (L-Sat) til opsendelse i 1984, mens specielt Frankrig og BRD holder igen med L-Sat-planerne, fordi de uden for ESA-samarbejdet i øjeblikket selv udvikler mindre avancerede kommunikationssatellitter, specielt til spredning af radio og tv. Hensynet til de nationale industriers mulighed for via et hjemmemarked at foretage en produktudvikling på satellit-området, så industrierne står parat, når det store boom på

satellitmarkedet kommer i slutningen af 80'erne (man regner med at der opsendes omkring 200 kommunikationssatellitter i løbet af det næste 10-år), spiller en afgørende rolle for Frankrig og BRD, som mener at det går for langsomt inden for ESA.

Det er bl.a. sådanne "national-chauvinistiske" ekskurser, der advares mod i EEC (og også i Europa-rådet, cf. Council of Europe 1980a og 1980b), og der tages derfor nu meget aktive skridt til en harmonisering af teknologiindustriens vilkår, så der skabes en efterspørgsel via offentlige investeringer for at fremme produktudviklingen, og med et integreret netværk efter fælles-europæisk standard som mål.

Det forudses naturligvis, at denne udvikling kan give visse problemer, men først og fremmest anses det altså for nødvendigt, idet det hedder, at:

de fleste af vore industriers og servicefags konkurrenceevne vil være afhængig af de produktivitetsforbedringer, som disse nye teknologier vil medføre... (p. 3)

Overfor dette imperativ opstilles en række muligheder for at imødegå problemer ved ændringen af arbejdsprocesser og kommunikationsstrukturer, en ændring som rapporten benævner "en dybtgående ændring af borgernes leve- og arbejdsvilkår" (p. 13).

Under overskriften "Mutationen må accepteres" (p. 13) anføres det, at:

Aktioner til information, uddannelse og bevidsthedsgørelse er blevet sat igang i flere medlemsstater, hvilket skulle bidrage til skabelsen af tillid samt en aktiv støtte til mutationen. (p. 13)

Rapporten foreslår derfor, at der i alle EEC-lande hvert 5. år foretages undersøgelser af befolkningernes holdning til den teknologiske udvikling for eventuelt at sætte ind med en række initiativer, hvor specielt uddannelsesområdet står i focus. Det hedder, at uddannelse er nøglen til samfundets tilpasningsevne (p. 16), og det foreslås, at der udarbejdes et specielt aktivitetsprogram med henblik på uddannelsessektoren, hvor der skal foregå en øget udveksling af erfaringer vedrørende udnyttelse og udbredelse af nye teknologier inden for alle discipliner og på alle undervisningsni-

veauer, undevisningsmetoder og metoder til at udbrede kendskabet til disse teknologier i skolerne, undervisning af handicappede og læreruddannelsesmetoder (p. 17)

1.3. Det integrerede digitale netværk. (IDN)

Visionerne i EEC-kommissionsrapporten om et tjenesteintegreret netværk er ikke enestående. Med udviklingen af digitalteknikken, lysledere, satellitter m.v. har den tekniske mulighed for at integrere alle bestående samt en mængde nye elektroniske tjenester i et og samme net eksisteret nogen tid.

I Canada har man længe arbejdet henimod opbygningen af et sådan integreret net. Allerede i 1965 påbegyndtes etableringen af digitaliserede transmissionssystemer med PCM-teknik (Pulse Code Modulation(7)). I 1973 etableredes en digitaliseret radiokæde på mikrobølgeområdet, og i 1975 etableredes verdens længste bredbåndskabelanlæg på 700 km. mellem Toronto, Ottawa og Montreal. Kablet, der består af i alt 12 coaxialkabler(8), har en kapacitet på ækvivalens af godt 20.000 telefonlinjer og anvendes til overførsel af lyd, data og tv. (Cf. Prehn & Poulsen, 1979, p. 12)

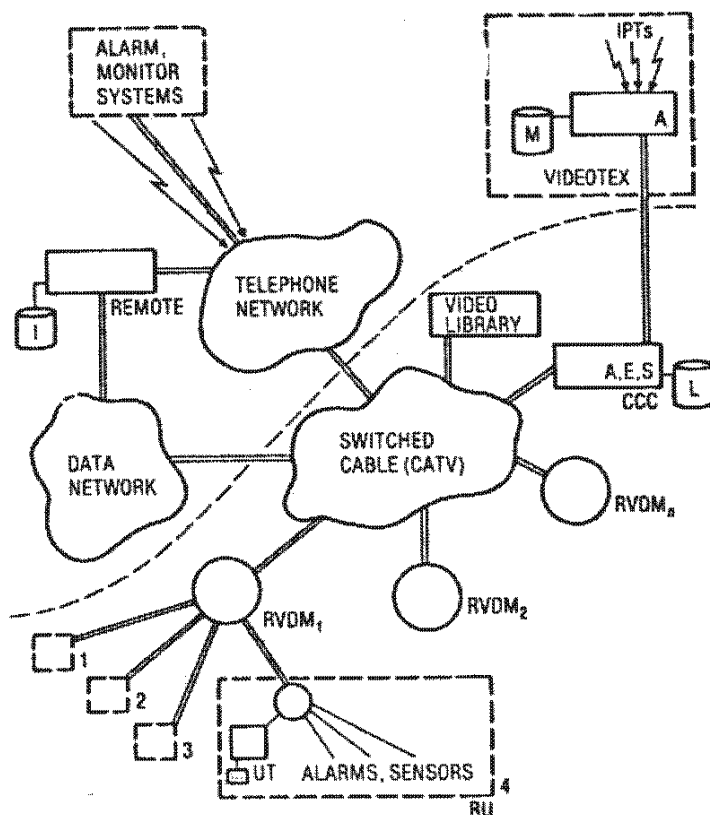
Også i en række andre lande forberedes første fase af integrerede net, nemlig digitalisering af telefonnettet. Dette gælder for eksempel England, der i 1980 påbegyndte opbygningen af "System X"-telefonnettet, der opbygges af et digitaliseret net med centraler styret af edb-programmer. Digitaliseringen betyder langt større overføringskapacitet, og de datastyrede centraler betyder et langt mere fleksibelt og hurtigt opdatérbart system. Også i Danmark planlægges et sådant system, hvis basis er det svenske L.M. Ericsons "AXE-system".

I princippet er nettenes kapacitet ubegrænset, udelukkende afhængig af, hvor mange kabler der nedlægges. I øjeblikket anvendes kobberbaserede coaxialkabler, men i løbet af 10 til 20 år vil optiske fibre (lysledere) erstatte disse med en kraftig kapacitetsøgning til følge, bl.a. med mulighed for overførsel af bredbåndstjenester (levende billeder).

Forestillingerne om et sådant integreret netværk er afbildet i nedenstående figur, hvor det ses, at der er tale om en lang række af tjenester.

Figur 2. Det canadiske Omnitel-system.

(Fra Ball et.al. 1980)

Det viste system, som skal prøvekøres i Manitoba i Canada ligner i nogen grad de US-amerikanske pay-television-systemer, som fx. det meget omtalte "Qube".

Systemet er opbygget af coaxialkabler (senere planlægges overgang til optiske fibre) med to sende-niveauer, et til og et fra den enkelte bruger, dvs. et to-vejssystem - dog kan levende billeder ikke tilbageføres.

Set fra nederste venstre hjørne starter systemet med en bruger-enhed (RU), der består af en terminal (UT) og en række sensorer samt naturligvis tv-apparat, telefon etc.

Fra brugerenheden er der tilknytning til en impulsomformer (RVDM), der deles med 12 andre abonnenter. Dette sparer den enkelte bruger for private omsættere. Herfra er der via en hovedcentral (Switched Cable) adgang til datanettets tilknyttede databanker, telefonnettet, et center for udskrivning af regninger, statistik etc. (A,E,S) og videre herfra til videotex-systemer (teledata og evt. teletext),

Via centralenheden er der endvidere adgang til pay-televi- sion og et videotek, der opkaldes via terminalen. Gennem tele- fonnettet knyttes brugerenhedens sensorer til centraler for over- vågning i forbindelse med fx. brand, tyveri o.l., men også for- skellige aflæsninger af målere, olietank, regulering af tempe- ratur o.l. Systemet giver naturligvis principielt adgang til en lang række andre tjenester som fx. elektronisk checkkonto, bestilling i supermarkedet m.m.

Disse net peger altså på den tekniske mulighed for at indføre nye tjenester på dels nuværende, modificerede net og dels på nye "super-net" opbygget til to-vejskommunikation.

I den nedenstående oversigt over forskellige nye og gamle tjene- nester, der evt. kan indføres, ses det, at der må skelnes mellem bred- og smalbåndstjenester, ligesom der må skelnes mellem for- delings- henholdsvis formidlingsnet (dvs. to-vejs-net) på bred- området. Det ses også, at stort set alle de nye tjenester kan rummes på smalbåndsnettene, der kræves kun en ændring af over- førselssystemet fra analog til digital form.

TELE-/MASSEKOMMUNIKATIONSTJENESTER (ELEKTRONISK BASIS)

Nuværende tjenester:

Telefon
Telex
Data
Mobil-telefon
radio/tv

Nye tjenester:

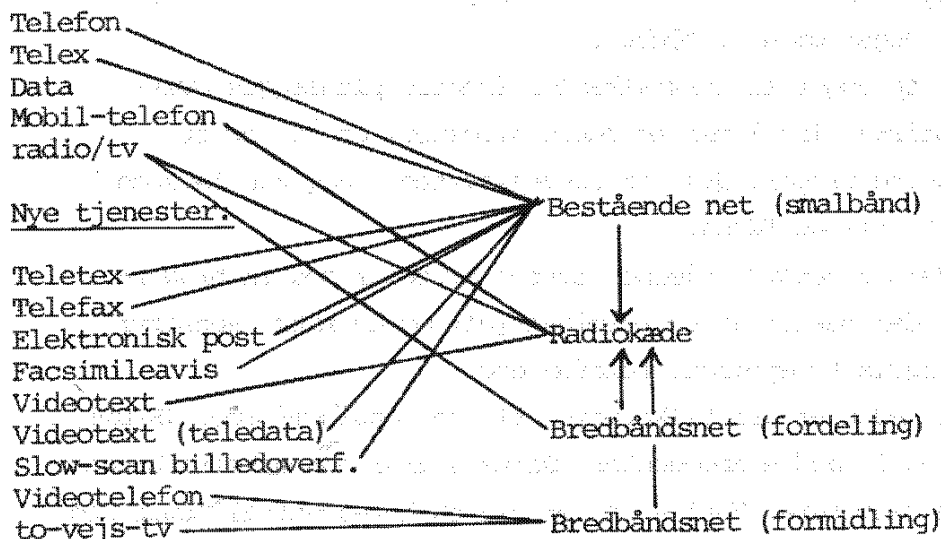
Teletex
Telefax
Elektronisk post
Facsimileavis
Videotext
Videotext (teledata)
Slow-scan billedoverf.
Videotelefon
to-vejs-tv

Bestående net (smalbånd)

Radiokæde

Bredbåndsnet (fordeling)

Bredbåndsnet (formidling)

De enkelte tjenester skal ikke gennemgås, ud over et par faktiske forklaringer.

Teletex eller super-telex betyder et mere avanceret telex-system med fx. store bogstaver, tegn etc.

Telefax er i stand til at overføre kopier af dokumenter. Elektronisk post består i elektronisk overførsel og terminaludskrift af inddaterede meddelelser til erstatning for brevpost (-og postterminaler!).

Faksimileavis vil kunne erstatte udbringning af aviser ved en elektronisk overførsel af avisens indhold. Modtageren kan evt. sortere i avisen, og kun få udskrift af særligt interessante artikler.

Slow-scan billedoverførsel betyder overførsel af still-billeder på smalbandsformat.

Hvad de øvrige tjenester angår samt generelt, henvises til Ben-
nike et.al. 1979, hvor disse er beskrevet.

De her opregnede tjenester, der som Omnitel-eksemplet viser, kan suppleres med endnu flere, er taget fra en rapport afgivet af den i BRD i 1974 nedsatte "Kommission für den Ausbau des technischen Kommunikationssystems", der blev afgivet i 1976.

Her gennemgås de enkelte tjenester med henblik på hvilke behov, der skønnes at (ville) være for dem.

Rapporten konkluderer, at der stort set må siges at eksistere udækkede behov for alle tjenesterne inden for industri og administration, specielt rationaliseringsbehov. Fx. betyder den stadig mere omfattende transport af information i skriftlig form en voldsom belastning af postvæsenerne, der ikke kan distribuere posten lige så hurtigt, som man har brug for det. Elektronisk postoverførsel er derfor den eneste løsning på dette problem. Kombineret med elektroniske tekstbehandlingsanlæg vil man således være i stand til meget hurtigt at udarbejde og videresende informationer.

Derimod kan rapporten ikke lokalisere særlige behov hos de private forbrugere, heller ikke når det drejer sig om øget udbud af tv-programmer. Imidlertid fastslår rapporten (p. 99) at:

Da produktivitetstigningerne kommer den enkelte til gode, er de sociale effekter identiske med de erhvervs-mæssige.

Rapporten foreslår derfor, at der etableres forsøg med kabel-tv-systemer i form af såkaldte pilot-projekter (cf. Prehn 1981b), ligesom det anbefales, at fremtidige kabelanlæg ud-formes med henblik på eventuelt senere at skulle sammenkædes til et nationalt net, selvom man ikke kan anbefale en øjeblik-kelig etablering af et sådant.

Samtidig vil der i de kommende år i BRD blive foretaget eksperimenter med to-vejs-tv-systemer. Der er derfor ikke tvivl om, at det implicite budskab i kommissionsrapporten er, at målet må være opbygningen af et integreret net, hvis sociale effekt skulle være, at:

Såvel den personlige autonomi som spektret for borgerens valgmuligheder i erhvervsmæssig, samfundsmæssig og poli-tisk henseende vil blive udvidet væsentligt. Ved at kunne understøttes af levende billeder vil gennemsigtigheden af forskellige processer øges. En speciel positiv udvikling kan forventes inden for uddannelses- og videreuddannelses-området. (p. 132)

Den ideelle overbygning til trods er der ikke tvivl om, at det væsentligste kriterium for kommissionens forslag er behovene for rationalisering og konkurrencedygtighed inden for erhvervsli-vet og den offentlige administration.

I Danmark eksisterer der tilsvarende planer for opbygningen af mere eller mindre avancerede, landsdækkende kabelnet. De første planer findes i Telegruppen (1975), og disse er videreudviklet i Danmedia (1980).

I sidstnævnte med titlen "Elementer til en kommunikationspolitik frem mod år 2000" opstilles forskellige modeller for opbygningen af det elektroniske kommunikationssystem i Danmark, hvor den to-tale model af gengivet hosstående. Denne model svarer nøje til de forestillinger, vi har set i EEC-rapporten og i den vesttyske rapport fra 1976, ligesom Danmedias udgangspunkt generelt er det samme:

Dansk elektronikindustri har (...) ofte været henvist til at vælge den såkaldte niche-politik for sine produkter (...) Imidlertid må man ikke overse, at en niche-produktion er meget svær at få startet, hvis der ikke opnås en rimelig støtte fra en hjemlig kunde i de første vanskelige år. (Danmedia, 1980, p. 38)

Ligesom som argumentation for indførelse af såvel sorthvid tv i Danmark i 1951, som den senere indførelse af farve-tv i slutningen af 1960'erne var begrundet i den danske elektronikindustri's behov for et hjemmemarked som udgangspunkt for senere eksport, ser vi her, at en væsentlig begrundelse for etablering af et dansk integreret netværk opbygget etapevis omkring fælles-antenneanlæg rundt omkring i landet, er dansk elektronikindustri's ekspansionsbehov.

Det skal afsluttende anføres omkring integrerede netværk, at deres kapacitet vil være overordentlig stor, og dette forhold kombineret med de store investeringer, et sådant net repræsenterer, vil tilsige en maksimal udnyttelse af den til rådighed stående kapacitet. Konsekvenserne af en sådan potentiel overkapacitet kendes fra udviklingen af teledata i England, hvor den egentlige tilskyndelse var for stor overkapacitet på det engelske telefonnet uden for "myldretiden".

Model for dansk bredbåndsnet (Danmedia, 1980, p. 20)

Model 3

Anslåede totale private og offentlige anlægsinvesteringer (i 1980 priser).

	Milliarder kroner	
	1980-90	1990-2000
Telefonnettet, traditionel udbygning	14	7**)
Datanet		
Teletex	1	1
Telexnet		
Teledatasystem, nettet		
Øvrige telekommunikationsanlæg (biltelefon, personsøgning, alarm, overvågning m.m.)	1,5	2
Fællesantenneanlæg, traditionel udbygning*)	0,3	
Satellitmodtagning midlertidig på fællesan- tenneanlæg og enkeltbrugere	0,5	
Tv-2, sendernet	0,4	
Tv-3, sendernet	0,2	
Bredbåndsnet, lyslederlokalnet	4	4
Bredbåndsnet, lokalcentraler (ca. 275)	4	4
Bredbåndsnet, elektroniske lagre (blandt andet for multi-tv) og edb-udstyr***)		
	25,9	18
Total for perioden 1980-2000	ca. 44 milliarder kroner	

Abonnentudstyr som tv-apparater, edb-terminaler, tekstterminaler, telefax m.m. er ikke medtaget i ovenstående opstilling. Anskaffelsen af privatejede terminalapparater, der ikke lader sig styre på samme måde som kommunikationsnettet, skønnes at blive af omtrent samme størrelse som de samlede investeringer i ovennævnte kommunikationsnet.

- *) Det anførte beløb er til midlertidig udbygning bl.a. med UHF-antennener til tv-2 og tv-3, inden bredbåndsnettet overtager distributionen.
- ***) Efter år 2000 påregnes betydelige besparelser i det traditionelle telefonnet, idet telefonnettet integreres i bredbåndsnettet.
- ***) Et egentlig multi tv-system inkluderer også elektroniske lagre. Omkostningerne til sådant udstyr kendes ikke idag, men skønnes at ville ligge i størrelsesordenen et par milliarder kroner. Beløbet er ikke medtaget i overslaget, da det ikke vedrører de i model 1 og 2 sammenlignelige omkostninger, og udstyret ikke indgår i selve kommunikationsnettet.

1.4. Massemediene

Det er ud fra ovenstående indlysende, at de traditionelle massemedier kun er et lille led i det omfattende elektroniske kommunikationsnet, som planlægges på forskellige niveauer.

Allerede i 1960erne taltes alvorligt om "the wired city" og "the wired world", men udviklingen gik langsommere, end mange forventede. Først i slutningen af 1970erne synes disse tidligt fremsatte visioner at skulle materialiseres inden for en overskuelig fremtid, og på en række områder vil denne udvikling påvirke massemediemønsteret.

Oprettelsen af kabelnet til overførsel af tv-signaler er stigende. Mens der hidtil har været tale om små fællesantenneanlæg i boligafdelinger og meget begrænsede parcelhusområder, er der nu tale om, at en stigende del af kablerne indgår i mere omfattende kabelnet med stor kanalkapacitet.

I USA er man længst fremme i anvendelsen af kabel-tv i form af pay-television-systemer med mellem 30 og 50 kanaler at vælge imellem for abonnenten. Tilslutningen stiger i USA i øjeblikket med omkring 10% om året.

Udbredelsen af sådanne kabelnet finder også sted i Europa, mens anvendelsen af dem er stærkt begrænset af de enkelte landes radio-tv-lovgivning. I overvejende grad er der i Europa tale om, at kabelanlæggene viderebefordre udenlandske tv-stationer, som kan nedtages med almindelige parabolantenner, mens pay-television kun findes i meget begrænset omfang (cf. Prehn, 1981b).

I henholdsvis BRD og England eksperimenteres der for øjeblikket med forskellige former for kabel-tv-systemer. Det er imidlertid ikke tvivl om, at den stadig mere omfattende nedlægning af tv-kabler i sig bærer kimen til indførelse af et stærkt udvidet udbud af tv-programmer og andre former for billedtjenester.

Som det også fremgik af de overordnede planer for IDN indgår satellitterne som et integralt led. Dette gælder også for egentlig massekommunikation.

I USA har man siden 1975, hvor det Time ejede Home Box Office begyndte at tilbyde tv-programmer fra en national kommunikations-satellit (RCAs Satcom-1), kunnet tilbyde "satellit-tv".

Siden har satellituddbuddet undergået en drastisk forøgelse.

I dag modtager 1.600 forskellige kabelsystemer signaler fra 7 forskellige satellitter udgørende tre forskellige systemer, Western Unions Westar-system, RCAs Satcom-system og AT&T/GTEs Comstar-system. I alt udbydes i øjeblikket cirka 30 forskellige programmer via satellit lige fra spillefilm over 24-timers nyhedsservice til religiøse programmer som "Trinity Broadcasting Network".

Etableringen af disse satellit-tjenester har bevirket et boom i tilgangen til kablerekskaberne.

For kombinationen satellit-kabler gælder det, at der her er tale om såkaldte "real-time media", dvs. at programmerne udsendes i æteren på et bestemt tidspunkt og modtages på det samme.

Videoteknikken modificerer dog afhængigheden af sendetider, og der tales således om "time-shift media", der giver langt mere fleksibilitet for forbrugeren, idet man kan gemme udsendelserne, se én og optage en anden osv.

Videomediet vil dog få betydning herudover, idet 1980erne vil betyde, at det for alvor tages i brug i private hjem. Udbudet af forud indspillede bånd (og senere plader) er allerede i stærk stigning i takt med, at videomarkedet ekspanderer. Allerede i 1979 oversteg Japans eksport af videoudstyr eksporten af farve-tv, som netop har toppet på de vesteuropæiske markeder.

Videoapparatur vil være en af de store afløsere for farve-tv-salget samtidig med markedsføringen af nye farve-tv-apparater med high fidelity, stereo lyd m.m.

Mens markedet for præindspillede videobånd hidtil har været præget af pornografiske film, billige voldsfilm o.l., tegner der sig et helt nyt mønster, idet der for tiden foregår ivrige opkøb af rettigheder til gamle spillefilm, ligesom mange store filmselskaber allerede nu udgiver nye film på videoformat samtidig med, at de har premiere i biograferne.

Med introduktionen af videopladen i løbet af 1980erne på det europæiske marked vil der yderligere ske forrykninger i billedet, idet videopladen vil være overordentlig billig i forhold til de hidtil kernte priser for videobånd.

Teledatasystemerne må tilsvarende forventes at finde en plads i det komplekse system af medieformer. Teledata er endnu kun under udvikling, men i løbet af nogle år vil det være etableret som en

egentlig offentlig eller privat tjeneste, der giver adgang til offentlig og/eller privatejede databanker. I Frankrig, der har planer for et integreret teledata/teletxt-system, planlægges fra 1981 til 1992 alle telefonabonnenter forsynet med en miniterminal (Teletel), der i første omgang installeres hos abonnenterne, fordi telefonbøgerne afløses af en databank. Denne plan kan tjene som løftestang for en udbygning af teledataystemet, fordi forbrugerne nu allerede er i besiddelse af en terminal.

Tilsvarende har det britiske BBC netop påbegyndt markedsføringen af en mikrodatamat til en pris på 200 pund. Datamaten kan tilsluttes andre tjenester, fx. BBCs og ITVs teletext og det engelske teledata-system "Prestel". Markedsføringen følges op af en tv-undervisningsserie på 10 dele i januar 1982, der skal lære folk at betjene en terminal. BBC-mikrodatamaten gengiver i farver og kan fremstille avanceret grafik.

I England har det sociologiske institut ved universitetet i Surrey udviklet et computerprogram kaldet "the New Welfare Benefit Information Service" (oplysning om sociale rettigheder). Systemet er opstillet på prøve i Brighton, hvor klienter hos socialvæsenet nu i første omgang kan indhente oplysninger hos computeren om muligheder for sociale tilskud etc. Dialogen er simpelt opbygget, og forbrugeren behøver kun at svare ja/nej og eventuelt angive en række talstørrelser. Klienten får derefter en udskrift af oplysningerne. Det engelske system kan, set i sammenhæng med de franske planer vise, hvilke funktioner, teledata på længere sigt vil kunne tjene.

1.5. Det elektroniske informationssamfund

Det er ovenfor skitseret, hvordan udviklingen inden for mikroelektronikken, kommunikationsteknologien etc. hænger meget nøje sammen i et integreret udviklingsmønster, hvor IDN-nettet udtrykker dette klare. Med etableringen af integrerede net sammenkædes en række hidtil adskilte tjenester og funktioner og skaber derved et helt nyt kommunikationssystem, hvor fx. distinktionen mellem massekommunikation og punkt-til-punkt kommunikation nok funktionelt kan adskilles, men reelt befinder sig i ét stort hybridmedium: det integrerede netværk.

Dette netværk har klare konsekvenser på nationalt plan, men

også internationalt har det en række fundamentale konsekvenser, idet det udtrykker en endnu mere effektiv sammenknytning af de forskellige verdensdele. Naturligvis implicerer dette en lang række problemer mht. standardisering af udstyr.

Siden Napoleon den 3. i 1865 åbnede verdens første internationale telekommunikationskonference for at standardisere telegraftrafikken mellem landene, der i Europa allerede i 1850 var relativt veludbyggede med telegrafledninger, er standardiserings- og frekvenstilldelingsproblemerne blevet yderst komplicerede.

I 1865 oprettedes ITU (the International Telegraph (senere Telecommunication) Union) som overnationalt organ i disse spørgsmål. ITU hører i dag under FN, og det er i CCITT og CCIR at henholdsvis telefon/telegraf og radio/tv spørgsmålene behandles.

Siden 1945 er tilføjet IFBR, der fordeler radiobølgefrekvenser. Alle tre områder præges naturligvis af de enkelte landes interesser, der ofte konfligerer, men også af de økonomiske interesser der ligger omkring fx. standarder for elektronisk udstyr.

Meget store dele af dette globale netværk ejes og drives af store, multinationale koncerner, hvis interesse - udover smidig og effektiv kommunikation - naturligvis er afsætning af deres varer (enten hardware, informationsbehandling eller -overførsel o.l.).

Den egentlige regulering foregår derfor helt andre steder end i ITU, og et enkelt eksempel kan tjene som forvarsel om, hvilke konsekvenser, dispositioner muliggjort af opfindelsen af helt nye medietyper, kan få på det internationale marked.

I 1968 besluttede USAs Federal Communications Commission (FCC), at det store landsomspændende telefonselskab AT&T (med produktudviklingselskabet Bell Telephone) ikke længere kunne håndhæve sit monopol på de apparater, der blev tilsluttet selskabets net. Denne åbning af et hidtil monopoliseret marked (de-regulation) betød et voldsomt udbud af forskellige telefonapparater (fashion phones). Denne deregulering fulgtes i begyndelsen af 1980 op med en beslutning om at frigive markedet for dataterminaler. Dereguleringen af terminalmarkedet var simpelthen baseret på, at det ikke længere var muligt at definere, hvad der er en terminal og hvad der er et telefonapparat i og med udviklingen af sidstnævnte med en række nye tjenester (hukommelse, svarer, etc.)

I USA betyder dette, at AT&T (med en årsomsætning på 120 mia. dollars) entrerer det marked, hvor IBM hidtil har haft en monopolagtig status. Konkurrencen mellem disse to selskaber vil sandsynligvis udslette en lang række mindre firmaer og samtidig få effekt i verdensmålestok. Når formanden for FCC, Charles D. Ferris efter beslutningen om dereguleringen kunne udtale, at:

Vi har idag flyttet barrikaderne foran døren til informationsalderen. Regeringen vil ikke længere fungere som barriere for eller forsinkelse af introduktionen af den nye teknologiske udvikling.
(Citeret efter Broad, J.W., 1980, p. 663)

så betyder dette en påvirkning ikke blot af USAs policygrundlag, men af hele den kapitalistiske verdens grundlag for at udvikle en kommunikationspolitik, og det er denne påvirkning, der genspejles i den behandlede kommissionsrapport fra EEC.

Det internationale kommunikationsnet betyder en smidiggørelse af det internationale kapitalistiske marked, og det betyder en stadig øget konkurrence mellem de store giganter. Det er derfor klart, at ikke alle anser informationsalderen som den rene forlystelsespark, som her skitseres:

Ledet af elektronik, med information som brændstof og lavet til lette automatiserede arbejdsprocesser flyver vor frie økonomis "flyvende tæppe" mod fjerne og utænkelige horisonter. Bare at tage af sted på turen vil være den største fornøjelse i denne verden.
(J. Rose, her citeret efter Mosco, V., 1980, p. 24)

For en kommunikationspolitisk betragtning er det ikke tilstrækkeligt at flyve afsted på det flyvende tæppe (magic carpet), men tværtimod afgørende på forhånd at vurdere, hvor rejsen ender for eventuelt - og om muligt - at ændre kursen.

2.0. Informationsteknologi-vurdering.

De sidste års debat om teknologi er også i dansk sammenhæng blevet tilføjet begrebet teknologivurdering oversat efter det instituerede amerikanske begreb technology assessment. Teknologivurde-

ringen beskæftiger sig med en vurdering af konsekvenser - fordele som ulemper - ved "teknologiske" nyudviklinger fra giftige malinger til atomkraftværker. Traditionelt består vurderingen af cost-benefitanalyser samt prognoser for fx. miljøpåvirkning osv. Men det er dog karakteristisk, at teknologivurderingen fremdeles foretages af videnskabsområder, der "naturligt" er tilknyttet den aktuelle teknologi. (Cf. iøvrigt Brændgaard, A., 1979).

Med en så omfattende ændring af de samfundsmæssige betingelser for kommunikation og informationsoverførsel, som udviklingen inden for informationsteknologien betinger, er det nødvendigt, at der etableres en egentlig teknologivurdering, der omfatter informationsteknologien i dens kompleksitet og totalitet. En sådan videnskab eksisterer ikke, men i det følgende opstilles nogle udgangspunkter for en tilbundsgående vurdering og analyse af informationsteknologien.

2.1. Informationsteknologiens logik.

De problemer, man normalt forbinder med automation af kontorarbejde udgør det sidste kapitel i en historie, der startede med den industrielle revolution, hvilket vil sige den kapitalistiske produktions suveræne herredømme over alle tidligere og nuværende typer af produktion.

...Den (informationsteknologien, O.P.) er slet og ret (in fact) en organisationsteknologi og har som organiseringen af arbejdet to funktioner: funktionen som produktivkraft og funktionen som kontrolredskab for kapitalen.

Ovenstående kan passende tjene som et analytisk udgangspunkt i en vurdering af informationsteknologien, et udgangspunkt der er formuleret af Olivettis direktør Franco de Benedetti (her citeret efter Mosco op.cit. p. 27).

For at forstå den logik, der betinger udviklingen af informationsteknologien er det vigtigt at præcisere, at denne er led i den almindelige kapitalistiske udviklingslogik, dvs. den ekstensive henholdsvis intensive merværdiproduktion.

Informationsteknologien er eksempel på begge former, idet der er tale om produktudviklinger, dvs. oparbejdelsen af helt nye

markeder både nationalt og globalt og derfor udtrykkende både en vertikal og horisontal kapitalistisk ekspansion (ekstensiv), og samtidig udgør disse nye produkter elementer til en øget rationalisering af arbejdsprocesserne i både industri og administration (intensiv).

Informationsteknologien betyder altså en yderligere udvikling af arbejdsdelingsprincippet. Med anvendelsen af mikroprocessorer inden for produktionen og inden for kontorarbejde, videnskabeliggøres arbejdsprocesserne i højere grad end tidligere, hvorfor, set fra arbejdskraftens synspunkt, den historiske dequalificering af arbejdskraften øges. Det er nemlig vigtigt, som Benedetti påpeger, hele tiden at forstå produktivkraft-udviklingen som en udvikling af kontrollen over produktionsprocessen. Gennem opsplitning af arbejdsprocesser gøres den enkelte arbejdskraft til et vedhæng til maskinen, et vedhæng, der kun behersker en enkelt operation i den samlede proces, som kun kan overskues af ganske få. Informationsteknologien betyder en radikaliserings af denne proces inden for produktionen og den endelige introduktion af den videnskabelige arbejdsdeling inden for administrative arbejdsprocesser. Informationsteknologien er således ikke nogen slet og ret neutral teknologi, den afspejler specifikke behov hos kapitalistiske virksomheder for øget og rationel kapitalakkumulation og for øget kontrol. Informationsteknologien er derfor en medvirkende faktor i en proces, der på den ene side betyder øget opsplitning og på den anden side betyder øget centralisering af viden og kontrol, dvs. magt.

Informationsteknologien er funktionelt indrettet på rationalitet, dvs. mere effektiv overførsel og behandling af information og med langt større kapacitet. Denne logik følger naturligvis med, når informationsteknologien spreder sig som spinn-off produkter(9) til det traditionelle privat-område, dvs. i form af forskellige massemedier og andre varer til anvendelse i fritiden. Også i privatområdet er der først og fremmest tale om, at fritiden nu kan udnyttes mere effektivt: man kan fx. optage et tv-program på videomaskine, mens man selv ser et andet, eller man kan tage på skovtur mens maskinen optager tv. Samtidig betyder udviklingen et stigende udbud kvantitativt betragtet, og gennem

effektiviseringen kan dette stigende udbud anvendes mere og mere maksimalt. Det kvalitative nye set fra denne synsvinkel er således, at den kapitalistiske produktionsrationalitet stadig mere gennemgribende organiserer det enkelte menneskes liv. Med et nomenklatur lånt fra hverdagsbevidsthedsteorien kan man sige, at områder, der traditionelt har været ikke-kumulative processers sidste bastioner (fritiden, følelseslivet) nu for alvor udfordres af de kumulative processers logik. Med andre ord, den kapitalistiske logik underlægger sig større og større områder af samfundet. Denne underlæggelse betyder, at den enkeltes liv i stigende omfang påvirkes af den opslitningslogik, der er udgangspunktet for udviklingen af informationsteknologien og som er dens organisatoriske (og derfor også bevidsthedsmæssige) konsekvenser- også når den optræder som bevidstheds- eller kulturindustri. Og samtidig betyder det en øget centralisering på producent- eller afsender-siden. De meget omkostningskrævende produktudviklinger betyder, at markedet i stigende omfang præges af konkurrence mellem meget store, multinationale koncerner som fx. IBM, IIT, store film- og tv-selskaber osv.

2.2. Ekspansionsimperativet: individet som informationskonsument.

Udviklingen inden for informationsteknologien er som omtalt udtryk for kapitalens ekspansionsbehov. Dette gælder naturligvis inden for alle varesektorer. Mens udgangspunktet må siges at være sammenkædningen af ekspansion og rationalisering inden for arbejdsprocesområdet, er der på længere sigt tale om en centrifugaleffekt. Der udvikles spinn-off produkter, som kan afsættes til den private forbruger, og sammenhængen mellem den elektroniske underholdnings- og kulturindustri og den teknologiske udvikling er indlysende. Det traditionelle eksempel på dette fænomen er udviklingen af tefalpander som et spinn-off fra det US-amerikanske rumprogram, men der er mange andre eksempler, og hele udviklingen inden for radio, tv, video etc. er ét af dem.

Allerede i begyndelsen af 1970'erne forudså den daværende formand

for FCC, at man i USA havde nået et foreløbigt kulminationspunkt for den tid, den enkelte amerikaner ville bruge på tv. En del tyder på, at han havde ret i denne betragtning i hvert fald for USAs vedkommende. Slutningen af 1970erne markerer derfor i USA en ændring i produktudviklingen af medier rettet mod privatforbrugere, en udvikling der genspejles i de europæiske lande, hvor udgangspunktet dog tv-mæssigt er et noget andet på grund af den anderledes radio-tv-lovgivning her.

Det var netop i begyndelsen af 70erne, at der taltes meget om, at videorevolutionen var over os. At denne "revolution" ikke kom i 70erne bør imidlertid ikke tages til indtægt for det synspunkt, at så kommer den nok aldrig. I virkeligheden var det mest i pressen, disse visioner fandt sted, mens radio- og tv-branchen i langt højere grad kunne overskue situationen. Man var her klar over, at først efter at salget af farve-tv-apparater havde toppet, hvilket i Danmark skete i 1977, ville det blive muligt at afsætte nye slags apparater.

I en redegørelse fra Radiobranchens Fællesråd til Radiorådet fra 1970 hedder det da også, at:

Konsumentmarkedet kan (...) først ventes at komme igang, når der foreligger et bredt udbud af underholdningsprogrammer.

Endvidere er der for branchen ingen tvivl om, at dette marked vil kræve farveprogrammer, idet fjernsyn på det pågældende tidspunkt (...) vil være synonymt med farvefjernsyn.

(...)Udviklingen på konsumentmarkedet vil derfor forudsætte en rimelig bestand af farve-TV, hvilket formentlig vil være tilfældet omkring 1976/78. (Radiobranchens Fællesråd, 1971, p. 7)

Afsætningen af videoudstyr skulle finde sted først til offentlige institutioner og dele af erhvervslivet for derefter at rettes mod det private marked i slutningen af 70erne og begyndelsen af 80erne. Og nøjagtig sådan er det gået, først i dag er salget af videoudstyr og præindspillede bånd for alvor i vækst.

Netop introduktionen af time-shift medier repræsenterer den nye ekspansionsmodel, som erstatter den gamle, hvor hele familien var

tv's målgruppe.

Hvis en gennemsnitsfamilie består af 4 personer, og man tidligere har haft disse 4 personer som én målgruppe er der afsætningsmæssigt et udækket potentiale på 75%, hvis man afsætter til det enkelte familiemedlem. Og det er netop, hvad vi ser i dag. Videomediet, specialmagasiner, specialprogrammer og specialstationer ændrer afsætningsmønstret i en sådan grad, at man i USA taler om overgangen fra broadcasting til narrowcasting. Grundlaget for dette markedsførings- og produktudviklingsprincip er den såkaldte "me concept" (Luisi, 1980), hvor enkeltindividet står som målgruppe (evt. sammen med andre i en velafgrænset interesse-sammenhæng som fx. sejlsport el.l.). Herved udnyttes det omtalte potentiale samtidig med, at reklamebranchen har langt lettere ved at ramme præcist de grupper, man er interesseret i. Med introduktionen af video i præindspillet form vil dette betyde en radikal ændring af indholdsdefinitionerne, idet reklame og "egentligt" indhold vil glide sammen.

Den skitserede ekspansionstendens modsvares altså af en tendens til yderligere rationalisering og opsplnitning. Med det enkelte individ som målgruppe sker der tendentielt en yderligere opsplnitning af forbrugs- og fritidsmønstret.

I 1960 solgtes der i Danmark 44 millioner biografbilletter - i 1977 kun 17 millioner. Denne udvikling (der også gælder for andre højtudviklede kapitalistiske lande) peger på, at en stigende del af fritiden flyttes fra "den kulturelle offentlighed" og "den politiske offentlighed" til "intimsfæren" (bl.a. i takt med bedre - og dyrere - privatboliger i løbet af 1950-1980}, hvor der så nu foretages en yderligere opsplnitning, naturligvis bl.a. begrænset af den enkelte families/det enkelte individs økonomiske muligheder for at indkøbe det nødvendige apparatur.

2.3. Centralisering og partikularisering

Det kan konkluderes, at udviklingen med udgangspunkt i informationsteknologien indebærer en dobbeltbevægelse. Individet partikulariseres i stigende grad socialt, samtidig med at en

øget mængde af information af traditionel mediemæssig karakter, men også information, som er nødvendig at være i besiddelse af, potentielt ligger inden for individets rækkevidde. Derimod er det tvivlsomt, at dette vil udjævne de forskelle, der generelt karakteriserer de kapitalistiske samfund med hensyn til graden af informeret.

Modsat indebærer udviklingen en centraliserings- og monopoliseringstendens, der kan få uoverskuelige konsekvenser. Denne udvikling tager sig naturligvis lidt forskelligt ud, alt efter hvor man ser den fra. Fx. er der i USA i øjeblikket tale om, at traditionelle monopoler, som de tre store tv-netværk, er udfordret kraftigt af kabel- og satellitselskaber, ligesom man imødeser, at udbredelsen af præindspillede videoproduktioner efterhånden vil betyde et fald i seertallene til det traditionelle tv (cf. Levy, M.R., 1980, p. 27). Også den kommende introduktion af teledata i USA har lidt andre implikationer end i Vesteuropa, idet man i USA frygter, at teledata vil blive anvendt af seerne, mens reklamerne afbryder det ordinære program.

De etablerede institutioner er dog ikke sene til at tage konkurrencen op. Både de amerikanske netværk og det engelske BBC har således oprettet deres egne videoafdelinger for at komme ind på det antaget givtige marked.

Den generelle tendens må dog alt i alt siges at være, at det er konkurrence mellem giganter - og det vil sige kapitalisering af områder, der hidtil i de fleste lande enten har været underlagt forskellige restriktioner eller simpelthen har været halv- eller helstatslige. Med informationsteknologiens udvikling og øgede betydning for den kapitalistiske ekspansion og akkumulation vil der blive tale om et øget pres for at kapitalisere en række af disse områder. I USA tales der ^{om} de-regulering, dvs. åbning af markedet for "fri konkurrence", mens der i Vesteuropa snarere må tales om enten re-privatisering eller en egentlig ny-kapitalisering.

Dette ændrer samtidig i nogen grad statens rolle fra at være en restriktiv licensudsteder til at være en regulator af den kapitalistiske konkurrence- eventuelt gennem tilvejebringelse af den fornødne infrastruktur som hovednetværk o.l..

Perspektiverne er en øget centralisering inden for de privatejede medier og informationssystemer suppleret med et øget behov for statslig medvirken. Udviklingen peger derfor for alvor i retningen af etableringen af såkaldte medieforbund. Medieforbundene producerer alt lige fra mikrobølgeovne og tv-middage over tv-programmer, bøger, blade etc. til satellitter og løfteraketter. (Eksemplet er det US-amerikanske RCA). Cf. fx. Mosco, 1980, p. 19, Curran, 1979, p. 65 ff, Labout, 1974, p. 22 ff og Holzer, 1980, p. 124 ff.

3. Til en kommunikationspolitik.

3.1. Hvad er kommunikationspolitik.

Den hidtidige behandling har vist, at der bedrives kommunikationspolitik i stor stil, og det er samtidig blevet klart, at individet først og fremmest er tildelt tilskuerens og forbrugers rolle. Individet er objekt for afsætningsøkonomiske og legitimatoriske overvejelser, ligesom kommunikationsstrukturen i stigende omfang præges af integration i takt med produktivkræfternes udvikling.

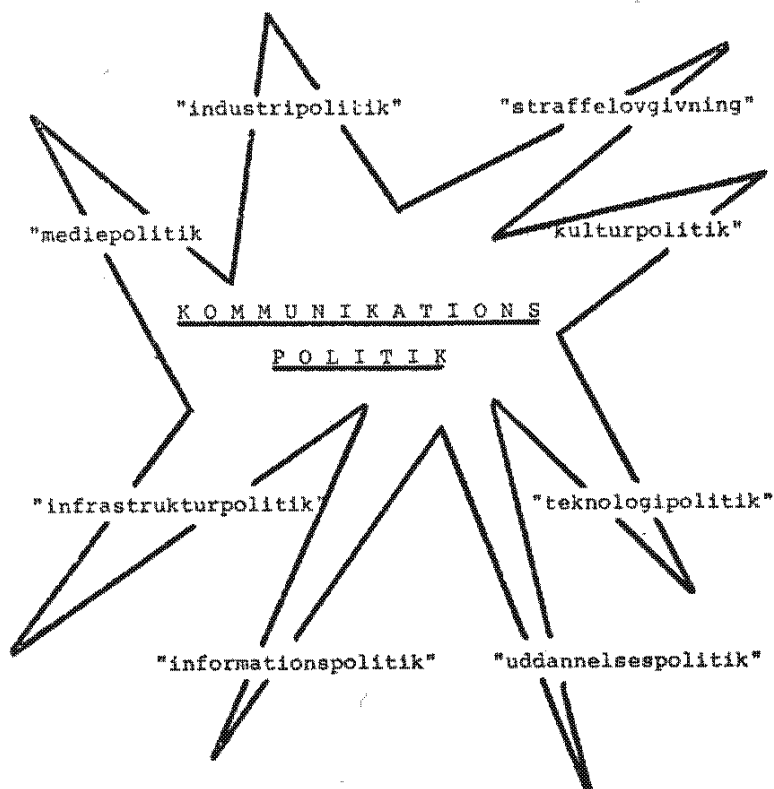
Udviklingen peger på en øget integration og en kvantitativt stigende mængde af information. En kommunikationspolitik, hvad enten den er bevidst formuleret eller blot er summen af en række disparat foretagne dispositioner, er derfor en fællesmængde af et yderst kompliceret net af "del-politiker".

Kommunikationspolitikens mål må være at tilvejebringe muligheder for kommunikation i bredeste forstand, dvs. prioritere tilvejebringelsen af kommunikationskanaler, muliggøre kommunikation gennem uddannelse osv.

En kommunikationspolitik er derfor det felt, hvor politiske beslutninger og økonomiske dispositioner mødes, således som det er illustreret i nedenstående figur. Når de enkelte parametre er noteret i "gåseøjne" peges der netop på, at "politik" ligger både uden og inden for de instituerede politiske beslutningsfora, således at udviklingen af informationsteknologi i høj grad er kommu-

nikationspolitik og industripolitik i forening(10).

Figur 3. Kommunikationspolitiske parametre.

Som det også er fremgået, er den overvejende del af kommunikationspolitikken i dag overladt til økonomisk bestemte interesser for afsætning, rationalisering og kontrol, og tendensen til en øget opsplitning i informationstilførslen og livssammenhængen er tydelig. En kommunikationspolitik med et demokratiserende sigte må omvendt af dagens situation tage udgangspunkt i individets behov og muligheder. Hvis udviklingen af demokrati bl.a. indbefatter muligheden for og evnen til at kommunikere, dvs. afsende og modtage information optimalt, må grundkomponenterne i en kommunikationspolitik være følgende:

Kommunikationspolitiske imperativer:

- A: Realisering af optimal adgang til information.
- B: Realisering af optimal mulighed for at kommunikere.
- C: Realisering af optimal beskyttelse mod registrering.

Begrebet "informationskløft" er allerede veletableret i den offentlige debats nomenklatur. Adskillige undersøgelser har vist, hvordan denne kløft manifesterer sig på forskellige områder, og et genkommet træk i disse undersøgelser er, at de socialt lavest placerede med hensyn til uddannelse, økonomi etc. er de dårligst informerede, og at denne tendens skærpes med en stigende mængde information. De bedst rustede forbedrer deres informationsmængde, mens de dårligst rustede kommer endnu længere bagud.

Det er naturligvis at forveksle symptom med årsag, når denne "informationskløft" lokaliseres som årsagen til social skævhed, men dette forhold gør dog ikke en indsats mindre vigtig. Når adgangen til den stigende mængde information bliver stadig mere afgørende for at handle "adækvat", må en kommunikationspolitik som en høj prioritet have at lette adgangen til den foreliggende information dels gennem liberalisering af adgangskriterierne og dels gennem rent instrumentel lettelse af adgangen.

Individet er jo imidlertid ikke i et udbygget demokratisk samfund ret og slet et informationsmodtagende individ, men også et kommunikerende individ. Denne kommunikationsmulighed er formelt sikret i den danske grundlovs sikring af ytringsfriheden, men kun formelt. En kommunikationspolitik må prioritere en materiel sikring af ytringsfriheden gennem tilvejebringelse af de fornødne kanaler (medier) samt gennem uddannelse, der sigter på, at det enkelte individ faktisk kan kommunikere. Uddannelsesområdet er derfor meget væsentligt i en kommunikationspolitik både i henseende til at modtage, opsøge og forstå information og til at afsende den, idet information her forstås bredt som enhver art af kommunikativ handlen.

Endelig betinger den stigende integration af kommunikationsstrukturen og dens fundering i databaser et stærkt stigende behov for sikring mod registrering. I princippet registreres den

enkelte forbrugers bevægelser i kommunikationsnettet, og muligheden for en detaljeret rapport over det enkelte individs ageren bliver herved mulig, ligesom fx. telefonaflytning, læsning af elektronisk post osv. bliver mere og mere let at foretage.

For at tilgodese en optimal sikring mod registrering kræves både meget restriktive og meget detaljerede bestemmelser bl.a. om databankernes indretning, adgangen til dem, muligheden for sammenkørsler osv. Endvidere må sikringen indebære, at individet hele tiden er informeret om eventuelle registres indhold om det selv.

Som udviklingen tegner sig er kommunikationsområdet centralt i den kapitalistiske ekspansion. Mikroelektroniske innovationer, informationsteknologi etc. udgør basis for en fornyet højkonjunktur, men betyder samtidig et kvalitativt skred i en række samfundsmæssige indretninger. Samlet udgør tendensen som sagt en stigende samfundsmæssiggørelse eller kapitalisering af områder, der hidtil kun sporadisk og disparat har været underlagt en egentlig markedsøkonomisk "styring".

Grundlaget for en defineret kommunikationspolitik må derfor være at afgøre, i hvilket omfang kommunikationsmønstret kan varegøres uden at dette karambolerer med den rettighed individet formelt set er sikret til at modtage og afgive information. En sikring af denne ret betyder, at kommunikationsområdet som principielt udgangspunkt defineres som en rettighed i overensstemmelse med nationale grundlove og internationale bestemmelser. Udviklingen som skitseret ovenfor kører stort set i den modsatte retning.

3.2 Perspektiver for en dansk kommunikationspolitik

Som beskrevet er Danmark stærkt integreret i en række eksplisite tiltag på kommunikationsområdet, specielt hvad angår udviklingen af en europæisk informationsteknologiindustri, der sigter mod at erobre 30% af verdensmarkedet. Men herudover deltager Danmark i international sammenhæng også i andre projekter, fx. det europæiske rumfartssamarbejde, der endda i øjeblikket har dansk formand. (Erik Qvistgaard) Hertil kommer den generelle afhængighed af beslutninger, der træffes i det japanske ministerium

for international handel og industri og i en række US-amerikanske privatindustrier og paraoffentlige (COMSAT) og statslige institutioner (FCC, Pentagon, NASA m.v). Danmark er selv sagt ikke en uafhængig enklave, og vores kommunikationspolitik formes derfor i høj grad uden for landets grænser. Denne tendens er stigende både med henblik på industripolitiske konsekvenser og med henblik på den megen software, der snart bruses ud over landet fra satellitter, videocassetter etc.

Udgangspunktet for en dansk kommunikationspolitik, som altså ikke eksisterer i defineret form, men pt. kun som afhængig variabel, må være en dansk sammenhæng sigtende mod en demokratisering af det danske samfund.

Det vil føre for vidt at gå i dybden med stipuleringen af en dansk kommunikationspolitik, hvorfor der i det følgende kun kort berøres nogle helt aktuelle problemstillinger, der befinder sig inden for punkt B i de kommunikationspolitiske imperativer.

Et alt overskyggende problem i Danmark er nedlægningen af tv-kabler. Det er vist, hvordan der sigtes mod etableringen af tjenesteintegrerede netværk, og erfaringerne fra England peger på, at selve kablernes tilstedeværelse i jorden udgør et tungtvejende argument for at udnytte kapaciteten optimalt. Etableringen af kabelnet i Danmark kan derfor ikke længere foregå uden en samlet plan med hensyn til målsætning og teknisk definition og dimensionering. Eksempelvis kan anføres, at diskussionerne om fysiske kommunikationsfaciliteter som en Storebæltsbro og en lufthavn på Saltholm har været genstand for grundige politiske overvejelser og videnskabelige analyser. Begge dele har resulteret i en afventende holdning bl.a. under hensyntagen til udviklingen inden for lufttrafikken og privatbilismen. Her ved har man undgået en overkapacitet. Modsat gælder det for kabelområdet, hvor der ikke eksisterer samlede analyser og overvejelser over behov. Som det vil fremgå af fx. Danmedias udregninger, er det meget store investeringer, der er tale om med opbygningen af integrerede net, og allerede i dag ligger der for adskillige milliarder kroner kabler i jorden. Dette er naturligvis en i enhver henseende fuldstændig uacceptabelt libertær

laissez faire politik, der i sidste instans forrykker beslutningen væk fra de demokratisk sammensatte beslutningscentre.

Med den stadig stigende frekvensmængde til æterbårne radiosignaler samt evt. kommende bredbåndsnet kombineret med satellitbefordret radio-tv er det siden 1925 i Danmark gældende monopol på radio- og tv-rundspredning i realiteten brudt, og en opretholdelse af DR som nationalt monopol vil udelukkende være betinget af politiske overvejelser. Den teknologiske udvikling har fjernet teknisk begrundede barrierer.

Hvad angår radiomediet åbner den netop foreslåede forsøgsvirksomhed med æterbåren radio og tv på lokalt plan mulighed for at eksperimentere med organiseringen af sådanne lokale stationer.

På længere sigt må denne forsøgsordning være udgangspunktet for en egentlig decentralisering og åbning af radiomediet til andet end traditionel radio-program-produktion. Teknologisk er det nu for alvor muligt at realisere Bertolt Brechts visioner for radiomediet, hvor enhver modtager også er afsender. En sådan radikal ændring af radions struktur vil åbne for en udvidelse af ytringsfriheden til fordel for bl.a. mennesker, for hvem det skriftlige sprog er fremmed og besværligt at betjene sig af (cf. iøvrigt Prehn, 1981a).

TV-mediet vil blive udsat for en hård konkurrence fra både udenlandske stationer og fra videomediet, og specielt danskproduceret tv vil derfor få helt andre betingelser at eksistere på. I den forbindelse har det været diskuteret, om en fællesnordisk satellit kunne tjene som et værn mod det kulturpres, den øgede konkurrence vil implicere, henholdsvis om der burde oprettes et dansk TV-2, eventuelt delvist finansieret via reklamer.

I diskussionen omkring den nordiske satellit har mange argumenter imod koncentreret sig om de investeringsmæssige konsekvenser, mens der ikke har været anført væsentlige indholdsmæssige argumenter imod projektet ud over bekymringen for en tillempt kommercialisering og en afspecificering via en fællesnordisk redigering af programfladen.

Er målet med tv-mediet en demokratisering, synes Nordsat-projektet ikke at være den mulighed, der bør nyde højeste prioritet.

Anvendelsen af tv-mediet via Nordsat vil ikke ændre den traditionelle tv-brug, men fastholde den i sin nuværende programmeringsform, hvor seerne er tilskuere til et adspredende udbud af det ene og det andet. Nordsat vil næppe kunne konkurrere med de mere forcronede tilbud, der vil strømme ned over os fra syd og eventuelt senere fra USA.

En demokratiserende kommunikationspolitik bør i stedet prioritere en decentralisering også af tv-mediet, ikke for at fremme bornert og chauvinistisk provinsialisme, men for at ændre tv-mediets anvendelsesmodus. I den forbindelse vil opbygningen af et TV-2-system være nærliggende, mens en national kanal 2 ikke vil andet en fordoble den nuværende struktur, og ingen erfaringer tilsiger, at dette vil betyde en øget kvalitet. Derimod kunne man fx. forestille sig en ændring af den ene nationale tv-kanal, således at denne fortrinsvis bringer danske produktioner og fx. overhovedet ikke udenlandsk underholdning.

Videomediet bør også ofres opmærksomhed, cf. neden for om uddannelse. Videoapparaturler bliver snart meget billigt og endnu lettere at betjene, hvilket i princippet åbner helt nye perspektiver for anvendelsen af "fjernsyn". Forskellige forsøg i en række lande med lokal-tv (cf. Prehn, 1981b) viser, at det er muligt at etablere lokalt baserede tv-tjenester, men at det tager meget lang tid at få dem accepteret i den almindelige befolkning. Imidlertid indeholder forsøgene mange positive erfaringer, der bør følges op i en kommunikationspolitik.

I rapporten "Community Media?" (Council of Europe 1979) anbefales det medlemsstaterne, at der oprettes ressourcecentre rundt omkring i landene. I sådanne centre, der fx. kunne opbygges som avancerede kulturhuse, stilles videoudstyr, radioudstyr, trykkerifaciliteter etc. til rådighed sammen med den fornødne vejledning i brug af de forskellige teknikker. Kombineret med adgang til at anvende lokale radiostationer og eventuelle tv-kabler eller återbåren lokal-tv, kan de elektroniske medier på en naturlig måde komme til at indgå i en demokratisk kommunikationsproces. På teledataområdet forberedes i Danmark afholdt forsøg fra begyndelsen af 1982. Det er karakteristisk for de planer, der i øjeblikket foreligger, at dette teledataforsøg (i organisatorisk

forstand) vil blive en analog til de forsøg, der finder sted i BRD, hvor systemet er opbygget af centrale databaser samt adgang til decentrale, dvs. privatejede databaser, fx. postordre-firmaers datasystemer.

Teledataforsøgene peger derfor direkte mod den centralistiske struktur, som er skitseret ovenfor og forsøger ikke at undersøge, hvilke muligheder et sådant informationssystem eventuelt har som et egentligt kommunikativt system.

Ansatser hertil findes fx. i Community Memory Project i USA, hvor databaser har været opstillet decentralt i biblioteker, pladeforretninger og lignende steder til fri afbenyttelse mod en beskedent betaling. Systemet, der har kørt i et par runder, har fungeret som en offentlig opslagstavle. Selvom dette forsøg kun peger på et meget begrænset alternativ, og selvom det ikke er dokumenteret tilstrækkeligt, viser det dog, at der eksisterer muligheder i de nye elektroniske medier, der peger i en anden retning. En kommunikationspolitik må være gennem forsøg at fremme sådanne muligheder.

To forhold har endnu ikke været nævnt omkring mediesiden: den trykte presse og reklamen.

For pressens vedkommende, specielt dagspressen, gælder det jo, at den præges af en kraftig udtynding, og et mere og mere veludviklet lokal- og vel snart regionalmonopol-system er under etablering.

Denne udvikling svarer nøje til erfaringerne fra andre kapitalistiske lande, hvor derfor også, som i Danmark, forskellige allerede etablerede (Sverige) eller planlagte pressestøtteordninger diskuteres.

Forslag til pressestøtte slår ofte på, at pressen er demokratiets grundstruktur. Dette synspunkt må siges at være yderst problematisk, sådan som pressen har udviklet sig, og sådan som andre kommunikationsmuligheder tegner sig. I en kommunikationspolitik, hvor den materielle ytringsfrihed er sigtet, indtager de trykte medier en naturlig plads, mens det er yderst problematisk, om den nuværende struktur yder ytringsfriheden en virkelig garanti.

En støtteordning, cf. til en dansk sammenhæng Dansk Journalistforbund, 1980, må derfor prioritere ikke en fastholdelse af et

halv- eller helmonopolistisk system, men derimod oprettelsen af nye trykte kanaler, der ikke nødvendigvis behøver at antage samme form, som det kendes fra nuværende dagblade.

I den forbindelse bør der iøvrigt advares mod, at den traditionelle presse skal have nogen hævdvunden ret over nyhedsformidling m.v. Den danske debat præges allerede af sådanne argumentationer fx. omkring reklameprovenu i teledata, deltagelse i teledata overhovedet, fx. nyhedsdelen osv. Uheldige erfaringer med pressens råderet over nyhedsformidlingen i DR indtil 1964 samt de ovenfor nævnte tendenser til medieforbund og andre modificerede former for ekspansion taler deres klare sprog herom. En kommunikationspolitik, der er defineret ud fra et individniveau, kan ikke operere med en apriorisk institutionalisering af ytringsfrihedens udøvelse.

Til slut skal endelig reklameområdet berøres.

Reklame i forbindelse med radio/tv er aktualiseret i forbindelse med en eventuel etablering af en tv-2-kanal og i forbindelse med ekspansionen i udbuddet af udenlands (og ofte reklame finansieret) tv.

Diskussionens udgangspunkt har oftest været reklamebranchens henholdsvis danske virksomheders problemer i den nye, potentielt skærpede konkurrence.

Betragtes imidlertid hele spektret af udviklingsperspektiver, bliver det klart, at reklamen vil få en lang række måske endda mere nærliggende muligheder for at nå publikum, end en national tv-kanal.

Video som reklamemedium er allerede i begrænset omfang taget i anvendelse i Danmark. Således i samarbejdet mellem Burger King, Stjernebiograferne og Selandia Radio i København, hvor ScanScott Video Productions producerer et 20 minutters program bestående af reklame for de tre firmaer blandet med trailere til kommende film i Stjernebiograferne. Programmerne vises på monitorer op- hængt i Burger King, i Selandias 12 forretninger i København og Helsingør samt naturligvis i biografernes foyerer.

Tilsvarende initiativer kendes fra de danske væddeløbsbaner, i første omgang Charlottenlund Travbane, der er forsynet med 62 farveskærme, hvor der imellem resultaterne vises journalistisk

udformedede indslag med interviews etc. sammen med reklame. Firmættet bag, Dan Video Electronic, har planer om at dække alle danske væddeløbsbaner, ligesom det har udstyret City Vest Centret uden for Århus med tv-skærme.

Tilsvarende vil time-shift anvendelse via præindspillede videobånd og -plader være naturlige reklamekanaler, hvilket også, hvis ikke der lovgivningsmæssigt tages initiativ til et forbud, gælder teledata.

Konsekvenserne er, som eksemplerne viser, en sammenglidning af den nogenlunde klare adskillelse, der hidtil har eksisteret mellem ren kommercielt information (reklame) og andre former for (redaktionel) information.

Som på andre områder betyder dette, at udviklingen henimod integration og etableringen af hybrid-medier gør den eksisterende lovgivning uanvendelig. Det må derfor forudses at være nødvendigt med en egentlig reklamelovgivning, hvor reklameanvendelse i dansk tv eventuelt får helt andre perspektiver, end det er tilfældet i øjeblikket. Måske var det fx. bedre, om reklamekroerne kanaliseredes ind i en struktur, der var forpligtet på at producere danske udsendelser for pengene, istedet for at de anvendes i videobånd med amerikanske B-film.

Til slut skal uddannelsesområdet kort nævnes, (cf. Andersen 1977 og Janert 1977), idet en kommunikationspolitik forudsætter en række initiativer på dette område.

Det er naturligvis en trivialitet at påpege, at den overvejende mængde af information tilflyder os i elektronisk form, ligesom en meget stor del af fritiden anvendes til brug af elektroniske medier, specielt tv - i hvert fald som primær aktivitet.

Til trods for dette faktum er uddannelsessystemet præget af en eklatant ligegyldighed overfor elektronisk kommunikation set i forhold til det kanoniserede skriftlige medium.

Wunden (1980, p. 10) påpeger, at i BRD tales der meget om at indføre "mediepædagogik", men der gøres intet for at realisere det. I dansk sammenhæng må det siges, at der dårligt nok tales om det, hvilket specielt i en dansk sammenhæng, hvor en meget stor mængde af tv's udbud er af fremmed oprindelse, er yderst

fatalt.

En kommunikationspolitik må derfor sigte mod straks at igangsætte forskning og forsøg med henblik på at udvikle dette forsømte område, dels for at etablere en undervisning, der giver eleverne mulighed for at forstå og forholde sig til den elektroniske information og dels for at gøre dem i stand til at beherske de elektroniske medier aktivt.

I øjeblikket udbydes i Folkeskolen faget "filmkundskab" som tilvalg ganske få steder, og undersøgelser viser, at elever såvel som forældre vurderer fagets betydning lavt i forhold til fx. dansk og regning. Bevidstheden omkring de nye mediers og den nye kommunikationsstrukturs grundlæggende betydning er meget lav, hvilket er en naturlig forlængelse af uddannelses-systemets ignorance og konservatisme.

En kraftig indsats inden for video, radio, film, tv, datalogi etc. er absolut påkrævet, hvis en yderligere udvikling i retning af centralisme og elitærisme i kommunikationsstrukturen skal undgås.

Yderligere påkrævet er denne indsats i og med, at der allerede i dag investeres enorme summer fra de store multinationale koncernes side med henblik på udvikling af undervisningsmateriale baseret på de nye medier. Også på undervisningsområdet er der således tale om en kapitalisering, hvilket kan få katastrofale følger for uddannelsesystemets integritet.

Det blev netop påpeget, hvordan EEC-kommissionen har stipuleret en række tiltag på uddannelsesområdet for at smidiggøre samfundets tilpasning til det nye informationssamfund. Dette kan illustreres med et eksempel fra England, hvor indførelse af datalogi i skolerne er på trapperne, og hvor en stor del af det nødvendige terminaludstyr til skolerne finansieres via Industriministeriet. Dette skal tjene som eksempel på de meget stærke interesser, der omgiver området, men som ikke nødvendigvis vil fremme en demokratisk udvikling.

4. Konklusion: Der føres kommunikationspolitik.

Har Danmark en kommunikationspolitik? Ovenstående gennemgang viser, at det er tilfældet, men at kommunikationspolitikken er de-

fineret som afhængig variabel af beslutninger truffet ud fra helt andre interesser end fremmelsen af materiel ytringsfrihed og demokratisering af kommunikationsstrukturen.

Tendenserne i udviklingen præges af informationsteknologiens udgangspunkt som effektiviserende produktiv- og kontrolapparat. Karakteristika som effektiv, kapacitativ, hurtig etc. overskygger egenskaber som gennemskuelighed, anvendelighed, demokratiserende, decentral o.l.

Statsministeriet nedsatte i 1980 en såkaldt mediekommission, hvor netop navnet medie-kommission angiver kommissionens begrænsning til at beskæftige sig med "medier". Som denne redegørelse har vist, er "medierne" kun en meget lille del af et komplekst men sammenhængende spektrum af udviklingsperspektiver, der totalt set har baggrund i en radikal og måske kvalitativ ændring i de kapitalistiske samfund.

Mens man i andre lande i høj grad har opsplittet udredningsarbejder o.l. på medieområdet (fx. i England, BRD og Sverige) og kun undtagelsesvis forsøgt at opstille et mere helhedsligt program (cf. Labour, 1974), kan den danske mediekommission således siges at være et skridt i den rigtige retning - men også kun ét.

Mediekommissionsarbejdet kan højst blive starten på et mere omfattende arbejde med at kortlægge hele informationsteknologi- og kommunikationsområdet.

I England har man oprettet et Informationsteknologiministerium, der dog først og fremmest skal varetage den engelske industris interesser på verdensmarkedet ved at fremme dem på hjemmemarkedet. Dette viser i sig selv områdets politiske og økonomiske betydning.

Den vesttyske telekommunikationsrapport påpeger, at:

Opbygningen af kommunikationssystemet er ikke mulig ud fra en øjeblikkelig, omfattende beslutning. (p. 137)

hvorfor kommissionen tager forbehold for sine anbefalinger (p. 140):

Resultaterne af kommissionens arbejde kan kun tjene som beslutningsgrundlag for så vidt de i 1975 foreliggende oplysninger, alternativer og hensigtserklæringer fortløbende justeres (fortgeschrieben werden).

Forbeholdene i den vesttyske rapport peger på de problemer, der eksisterer af teknisk såvel som overordnet stryingsmæssig karakter i forbindelse med kommunikationspolitiske spørgsmål. Heri adskiller området sig dog ikke i princippet fra andre områder, hvor de politiske stryingsmuligheder er mere eller mindre illusoriske.

I artiklen er det imidlertid blevet påpeget, hvor fundamental en ændring, der må skønnes at være på vej i forbindelse med den informationsteknologiske udvikling. Såvel arbejdsprocesser som almene kommunikationsprocesser og dermed livsstrukturen for den enkelte vil påvirkes af ændringerne, og som udviklingen umiddelbart tegner sig, vil denne ændring betyde en opsplitning i livssammenhængen samtidig med en stigende centralisering omkring behandling og ihændehavelse af information. Det "prognostiske bud" med basis i de hidtidige erfaringer peger altså ikke i nogen demokratisk retning.

Som påpeget i den vesttyske rapport, kan en beslutning ikke tages én gang for alle. Dertil kører den teknologiske udvikling for hurtigt. Områdets hurtigt skiftende karakter, stigende betydning og kompleksitet taget i betragtning er det mildest talt uhenigtsmæssigt, at den eneste kommunikationspolitik, der eksisterer, er den arbitrære fællesmængde, der består mellem de forskellige del- eller resort-politikker, som er anført i figur 3.

Udgangspunktet for en kommunikationspolitik må være dels et veldefineret sigte og dels en kvalificeret og stadig ajourført mulighed for rapportering omkring udviklingen og dens perspektiver som grundlag for politiske beslutninger.

Basis for et sådant arbejde kunne være et "kommunikations-politisk sekretariat" (sekretariat for vurdering af informationsteknologi), der på et tværvideenskabeligt grundlag kan initiere forskning, holde sig ajour med erfaringer fra udlandet etc.

Når man tager det kommunikationspolitiske områdes betydning i

betragtning i al almindelighed i de demokratiske samfund kombineret med de perspektiver, artiklen har opridset, synes det ikke at være for meget, om et sådant kontinuert arbejde blev påbegyndt.

Et sekretariat ville kunne være starten på en udvidet teknologivurdering, som er helt nødvendig på et område med så facetteret et konsekvensmønster som beskrevet. Kun ved at insistere på det komplekse, vil der være tale om et grundlag, der tager udgangspunkt i individets behov og konsekvenserne for individet.

Den hidtil bedrevne vurdering (fx. det norske Televerkets "Tel-sam"-rapporter) har på trods af ofte brede policyprincipper og udtalte ønsker om at inddrage "menneskelige faktorer" i vurderingerne resulteret i hypostasering af enkeltområder, fx. at en udvidelse af telefonnettet skal klare alle mulige problemer fra skæve bosætningsmønstre til energibesparelser ved at indskrænke forretningsrejser, og en teknokratisk instrumentalisme i form af statistiske scenarier etc.

Et kommunikationspolitisk grundlag må offensivt præcisere, at politiske og økonomiske beslutninger har overordentlig langt-rækkende konsekvenser for det enkelte menneskes livssammenhæng og derfor selvsagt ikke kan have udgangspunkt i snævre økonomiske interesser eller tilfældige politiske kompromismuligheder. Sker en sådan ændring ikke, har man overset, at begrebet "informationssamfund" er en eufemisme, og dermed har man samtidig gjort det til en floskel.

Noter.

- (1): Anvendelsen af "individ" skal ikke misforstås: Der sigtes til præmisser med udgangspunkt i interesser på individ-niveau, dvs. det enkelte menneskes mulighed for samfundsmæssig og subjektiv handlen. Individ-niveau vil ofte fremtræde i fx. interessegruppe-sammenhæng.
- (2): Begrebet "information" anvendes i denne artikel om alle mulige former for information, dvs. tekstlige, auditive, visuelle etc. udtryk. Information dækker altså et langt bredere spektrum af fænomener end i den gængse brug af ordet.
- (3): Integrerede kredsløb (microprocessorer) er bygget op på små siliciumplader. De integrerede kredsløb er bl.a. den teknik, der anvendes i digitalure, lommeregner, mikrocomputere osv., men også i store anlæg, automatiserede arbejdsredskaber etc.
- (4): VLSI hentyder simpelthen til det forhold, at den nye generation af integrerede kredsløb indeholder mange flere komponenter end de ældre generationer og derved kan udføre langt flere operationer.
- (5): VHSI hentyder til en udvikling af nye leder-materialer, der forøger de integrerede kredsløbs operationshastighed.
- (6): 64kbit = 64.000 bits (dvs. impulsenheder) overført pr. sekund.
- (7): Pulse Code Modulation anvendes på grundlag af digitaloverføring. Digitalisering består i en opløsning af fx. lyd eller billedimpulser i et binært impulssystem bestående af 0/1 (dvs. ikke-impuls eller impuls). Denne teknik er i sig selv en rationalisering med frekvenspladsen og kan gennem en såkaldt multiplex sende flere signalområdet på én gang. I princippet er det samme system som anvendes ved såkaldt analog overførsel (som nuværende telefonsamtaler, radio/tv osv.), hvor frekvensmodulation eller multiplex anvendes. Her sendes forskellige signaler på forskellige frekvenser, hvorved et og samme kabel kan indeholde fx. forskellige tv-programmer på én gang.
- (8): Coaxialkabler består af et tyndt kobberør som leder. Gennem dette kobberør kan flere tv-programmer fx. sendes på en gang enten via frekvensmodulation (analog multiplex) eller via PCM-teknik.
- (9): Spinn-off-produkter betegner følgeprodukter af en bestemt grundlæggende udvikling, fx. rumfartsteknologien, som har betydet udviklingen af en lang række legeringer og teknikker, der senere har kunnet anvendes på andre områder.
- (10): Dette er naturligvis ikke nogen ny erkendelse af, hvordan udviklingsdynamikken fungerer i kapitalistiske samfund. Strukturelt er dynamikken det kapitalakkumulative imperativ, der tendentielt tildeler staten en post-festum

og legitimerende rolle og umuliggør en samlet planlægning. Set på dette niveau er en kommunikationspolitik forstået som en stringent og samlet politik en umulighed under kapitalismen og den aktuelle disparate del-politik praksis ét udtryk for de politiske betingelser. Problemet diskuteres nærmere i Carsten Hansen og Lars Qvortrups artikel i dette nummer, ligesom der henvises til Andersen, M.B., 1977. Det er imidlertid hensigten her at påpege, at der ikke en gang foreligger samlede overvejesler over eller planer til en sådan kommunikationspolitik, og at dette forhold naturligvis ikke er med til at fremme en demokratisk udvikling.

Referencer

- Andersen, Michael B.: Interventionsstat og massemedier. In: Nordisk Forum Vol. 12, nr. 2 1977
- Aktuel Elektronik, 29. september 1980.
- AXE 10. The Complete Switching System. L.M. Ericson Stockholm u.å.
- Ball, A.J.S. et al.: Videotex Networks. In: Computer. December 1980.
- Bennike, Sigurd et al. /eds.) Fremtidens elektroniske massemedier. Kbh. 1979.
- Bildschirmtext Magazin für teleleser 1, 1980.
- British Post office: Confravision. London 1975.
- Broad, William, J.: Ma Bell Eyes New Market. In: Science, Vol. 209, 8. august 1980. pp.: 663-668.
- Broad, William J.: Upstart Television: Postponing a Threat. In: Science, 7. Nov. 1980.
- Business gives satellies a cool reception. New Scientist. 8 January 1981.
- Brændgaard, Asger: Teknologivurdering: historie, begreber, muligheder. Ålborg 1979.
- Børsen, Dagbladet: Edb-'80. Tillæg, 22. september 1980.
- Børsen-Marked: Tillæg om video. Dagbladet Børsen 6 9. juli 1980.
- Cablevision News, Vol. 7, No. 20, Dec. 1979.
- Cain, John: Communications techonology - an educational view. In: EBU Review, Nov. 1980.
- The Community Communications Group: The Technical Feasibility of Community Radio in London. London, 1979.
- The Community Memory Project, an introduction. Berkeley 1980.
- Council of Europe. Council for Cultural Co-operation: Community Media? Liege Symposium, 19-22 dec. 1978. Report. DECS/DC(79)21.
- Council of Europe: Parliamentary Assembly. Report on European police for the design and construction of direct broadcasting satellites. Strasbourg 1980.a (Doc. 4556)
- Council of Europe: Parliamentary Assembly. Report on the Colloquium on the Economic Effects of Space and Other Advanced Technologies. Strasbourg 1980.b (Doc. 4543)
- Curran, James: Press Freedom as a property right: the crisis of press legitimacy. In: Media, Culture and Society, 1979/1.
- ✓ Danmarks Rådió: Revision af lov og struktur: Arbejdsrapporter til medieseminar. Åalborg Universitetscenter, Institut for uddannelse og socialisering. 1977.
- ✓ Danmedia: Elementer til en kommunikationspolitik. Kbh. 1980.

- ✓ Dansk Journalistforbund: Mens vi venter på ytringsfriheden. Kbh. 1980.
- Data, Nr. 5, maj 1980.
- Dias, Marco A.R. et al.: Communication Policy. Principles and Experiences. UNESCO Reports and Papers 83/1979.
- Ekecrantz, Jan: Den politiske elektroniken. In: Ord & Bild/4, 1977.
- En kulturpolitisk redegørelse. Afgivet af Ministeriet for kulturelle Anliggender. Kbh. 1969 (Bet. 517)
- Europa bryder amerikansk monopol på løfteraketter. u.s. & u.å. (brochure)
- Euronet-DIANE. u.s & u.å. (brochure)
- European Space Agency: Communications by Satellite. Paris u.å. (brochure)
- Gardner, Carl: (ed): Media, Politics and Culture. London. 1979.
- Grandi, R. & Richeri, G.: Western Europe: The Development of DBS Systems. In: Journal of Communication. Spring 1980.
- ✓ Grodal, Torben Kragh: Udviklingstendenser og problemer i fremtidens mediestruktur. In: Kultur og Klasse 36/1979. pp. 7-18.
- ✓ Holter, Alf & Giersing, Morten (eds.): Fremtidens TV? Kbh. 1979.
- Holzer, Horst: Medien in der BRD. Entwicklungen 1970-1980. Köln 1980.
- Howkins, John: The Management of the Spectrum. In: Inter-Media Vol. 7, No. 5, p. 10 ff.
- Inter-Media Vol. 7, No. 5, 1979.
- ✓ Jauert, Per: Massekommunikationsundervisningen i Danmark. In: Nordisk Forum, Vol. 12, Nr. 2. 1977.
- Journal of Community Communications, The, Vol. III, No. 1. Fall 1978.
- Kimbel, Dieter: Police research for information activities. In: Telecommunications Policy, Dec. 1977.
- Kleinstaub, Hans J.: Neue Medien in den USA. In: Rundfunk und Fernsehen, 1979/2-3.
- Kommissionen for de europæiske Fællesskaber: Det europæiske samfund og de nye informationsteknologier: Et fællesskabs initiativ. KOM(79) endelig udgave. Bruxelles, dec. 1979.
- Kommission für den Ausbau des technischen Kommunikationssystems: Telekommunikationsbericht. Bonn 1976.
- KVU Syd- og Sønderjylland: EV-tekniker, AV-konsulent. u.s. & u.å.
- The Labour Party: The People and the Media. London 1974.
- Levy, Mark R.: Home Video Recorders: A User Survey. In: Journal of Communication, Autumn 1980.

- Luard, Evan: International Agencies: The Emerging Framework Interdependence. London 1977.
- Luisi, Marie: The New Medium: Television in the 1980s. Foredrag på Domus Technica, København, 8. februar 1980.
- Maletzke, Gerhard: Gesellschaftspolitische Aspekte des Kabelfernsehens. Stuttgart 1979-
- Marsh, Peter: Japan set to spend on semiconductor R & D. In: New Scientist. 28. august 1980. p. 637.
- Marsh, Peter: What should Europe do in space? In: New Scientist, 29. januar, 1981.
- McGinn, Robert E.: Nietzsche on Technology. In: Journal of the History of Ideas. Oct.-Dec. 1980.
- Mellersh, Nicholas: Economics of introducing pay TV in Britain. In: Television. January 1980.
- Minister of Supply and Services Canada: Hermes: The Communication Technology Satellite. 1979.
- Mosco, Vincent: Radical Theory and Electronic Media. Washington 1980, stencil.
- Møller, Kim: Hvem skal styre teknologien- og hvordan? In: Information, 2. juni 1980.
- Nordiska Rådet: Medlemförslag om nordiskt samarbete angående produktion og distribution av videokassetter. Förtryck/A 552/k. 28:e session 1980.
- Nordiska Rådet: Medlemförslag om nordiskt samarbete inom videogramrådet samt inom tillämpningen av den ny informations-teknologin. 28:e session 1980.
- Nordiska Rådet: Rekommendation nr. 4/1980 angående samarbete på videogramrådet. Reykjavik mars 1980.
- Nordisk Utredning om den nya kommunikationsteknologiens återverkan på etermedierna. Juni 1971.
- Oettinger, Anthony, G.: Information Resources - Knowledge and Power in the 21st Century. In: Science, Vol. 209, 4. juli 1980, pp. 191-198.
- Pedersen, Curt: Uhyggelige konsekvenser af en teknologi styret af kapitalens logik. In: Information 11. juni 1980.
- Den mennesketomme virksomhed - fremtidsdrøm eller -mareridt. In: Information 18. juni 1980.
- Teknologien og familierønstret. In: Information 25. juni 1980.
- Ploman, Edward: Proposal: A media Policy. In: Inter-Media, Vol. 7, No. 5, pp. 26-29.
- Ploman, Edward, W.: Western Europe: International Ambiguity. In: Journal of Communication. Spring 1980.
- Prehn, Ole: 80erne kan blive radioens årti. In: Weekend Avisen, januar 1981. (a)

- Loka (be)l-tv. Erfaringer og perspektiver. Ålborg 1981. (under udgivelse). (b)
- Videogrammer og kabler - fremtiden inde i billedet. In: Mortensen et.al. (red.): Underholdning i tv- og andre bidrag til dansk medieforskning I. Kbh. 1981. (c)
- Video som fag i skolen. In: Dansk Videotidsskrift nr. 2/3. 1981. (d)
- ✓ Prehn, Ole & Poulsen Jørgen: Telecom 79 - en rapport. Åalborg Universitetscenter 1979.
- The Prestel User, Vol. 3, No. 2. April 1980.
- The Public Data Networks in the nordic Countries. Udg. PTT i Danmark, Finland, Norge og Sverige. 1978.
- 2 Radiobranchens Fællésråd: Videokassetter. Apparaturl og bånd/plader. En redegørelse fra Radiobranchen til Danmarks Radio.
- Les Radioteuses: In: L'Express 17-23 juli 1978.
- Robinson, Arthur L.: Are VLSI Microcircuits Too Hard to Design? In: Science Vol. 209, 11. juli 1980.
- Schein, Harry: Inför en ny mediapolitik. Stockholm 1972.
- Schiller, Herbert, I.: Communication and cultural domination. New York 1976.
- Snow, Marcellus, S.: INTELSAT: An International Example. In: Journal of Communication. Spring 1980.
- Suffolk phone callers ring the changes. In: New Scientist. 18. september 1980 p. 855.
- Sørensen, Preben (red.) Fagpressen - fremtidens massemedie. Kbh. 1980.
- Telecommunications-France: New Services. Paris 1979. Direction Generale des Telecommunications.
- Telegruppen under Akademiet for de tekniske videnskaber: CATV i Danmark. Kbh. 1975.
- Thesen zur Mediepolitik. In: Journalist. 5/1980. pp. 18-19 (&38)
- Thomsen, Niels: Hvad er kommunikationspolitik. En oversigt. In: Pressens Årbog 1975.
- Television & Home Video, April 1980. (Dorset, U.K.)
- Tewksbury, J.G. et al.: Measuring the Social Benefits of Innovation. In: Science, Vol. 209. 8. august 1980. pp. 658-662.
- Video, Nov. 1979. (New York)
- Videophone soon ready for general use. In: Info-Telecom 1979, 26.9. 179.
- Video World, Vol. 1. No. 8, dec. 1979. (London)
- Wigand, Rolf, T.: The Direct Satellite Connection: Definitions and Propects. In: Journal of Communication. Spring 1980.
- W & M (Weiterbildung und Medien. 3. 1979. (tegninger).

Wright, David: Telidon. Is there a good market for a good technology? Department of Communications. Government of Canada.
u.ä.

Wunden, Wolfgang: Mediepädagogik - Führerschein für Fernsehen.
Stuttgart 1980.

MEDIEKOMMISSIONEN - BAGGRUND, ORGANISATION, DAGSORDEN, PERSPEKTIVER

af Michael Bruun Andersen, Per Jauert,
Ole Prehn og Lars Qvortrup

I Danmark har man i masser af år ment at have en udenrigspolitik, en pengepolitik, en socialpolitik. Ja endda en kulturpolitik har man haft; siden radio og TV's gennembrud har den også omfattet disse medier.

Men nogen sammenhængende kommunikationspolitik har der aldrig været formuleret: Statsministeriet har traditionelt været kaldt pressens ministerium (forstået som dagspressens), og radio og TV har hørt under Ministeriet for kulturelle anliggender. Andre medier og kommunikationsformer har været placeret i Industriministeriets eller Handelsministeriets ressortområder. Kommunikationspolitikken har derfor været opsplittet, den har overfladisk koncentreret sig om medier i traditionel forstand, og den har i øvrigt camoufleret sig under andre former for politikker.

I efterkrigsperioden eksploderede kommunikationsmængden i de vestlige industrisamfund. På trods af denne eksplosions sammenfald med et undervisningstilbud af hidtil ukendt omfang har den ikke ændret ved opsplittningen og polariseringen af befolkningsgrupperne. Stadig væk er der en stor majoritet af befolkningen, hvis kulturelle, politiske og sociale adfærd ikke svarer til den såkaldte "elites" adfærdsnormer. Set fra elitens standpunkt udtrykker denne forskel på adfærdsformer sig imidlertid som mangelsymptomer: Mangler hos flertallet i forhold til eliten mht. at "komme til orde", "kunne orientere sig" politisk og kulturelt etc. Den såkaldte "kulturkløft" opleves stadig væk, ja ofte ser det ud til at medieudviklingen kun gør kløften bredere og dybere.

Sammenfaldende med denne udvikling er det højtudviklede kapitalistiske samfunds økonomiske udviklingslove slået klart og synligt igennem inden for medieindustrien. Internationalt har vældige økonomiske kræfter underlagt sig den nye elektroniske teknologi. Nationalt har f.eks. monopoliserings- og koncentrationstendenser sat deres præg på dagspressen og magasinpressen, samtidig med at nye nicher er fundet og udfyldt af f.eks. annonceaviserne og frokostaviserne, og nye profitmulig-